

1871 ПРЕДИ СЕПТЕМВРИ, БЪЛГАРСКО¹

НАРЕДА НА РАБОТНИЦИТЕ ЗА ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА БЪЛГАРСКИЯТ НАРОД²

Проект за устава на БРЦК в България, изготвен от В. Левски. В програмната част се определя целта на революцията: ликвидиране на тиранско-деспотската султанска монархия; създаване на демократическа република (народно управление), което ще осигури свобода, равноправие между народностите и между гражданите—законност, гаранции за човешката личност. В организационната част са определени структурата и задачите на БРЦК, който разполага с цялата власт. БРЦК отговаря за своите действия единствено пред народа. Излагат се принципите, върху които се изгражда масовата народна конспиративна организация: създаването на частни революционни комитети, на тайна полиция и революционна тайна поща. Организацията се гради на базата на демократическия централизъм, при разделяне на властите и при сигурни демократически гаранции за тържеството на народната воля. Определени са начините за приемане на нови революционни работници; правата и задълженията на войводите, т. е. на военните ръководители и специалисти; наказанията за прегрешения и престъпления спрямо целите на революцията. Застъпена е и идеята за Балканска република. Декларира се, че никой освен БРЦК в България няма право да води преговори с други държави за създаване на революционни комитети и да издава прокламации. Изтъква се, че след започване на революцията «Наредата» отпада и влиза в сила военен закон, съставен от воеводите и одобрен от БРЦК.

Подбуда и цел

Подбуда: тиранството, безчеловещината и самата държавна система на турското правителство на Балканският полуостров.

Цел: с една обща революция да се направи коренно преобразуване на сегашната държавна деспотско-тиранска система и да се замени с демократска република (народно управление) на същото това място, което са нашите прадеди с[ъс] силата на оръжието и с[ъс] своята свята кръв откупили, в което днес без-человечно беснеят турски кесиджии и еничери и в което владеят правото на силата, да се по[в]дигне храм на истината и правата свобода и турския чорбаджилък да даде място на съгласието, братството и свършенното равенство между всичките народности: българи, турци, евреи и пр. щат бъдат равно - правни В[ъв в]сяко отношение било в[ъв] вяра, било в народност, било в гражданско отношение, било в каквото било — всички щат спадат под един общ закон, който по вишегласието от всичките народности ще се избере.

За извършването на таква революция нужни са: 1). уреждане; 2). пари; 3). хора; 4). оръжие и други бойни потреби.

За да се приготвят вси[ч]ките тези и да се извърши самата революция, наредиха се хора, избрани по съгласието на по-голямата част от б[ългарския] народ, и съставиха Централен български революционен комитет.

Централният български революционен комитет

Пребиванието на Ц. Б. Р. Комитет е в България, по именно в кой град е, няма да се знае — на[в]сякъде и нийде.

БЦР Комитет се състои от един председател и един подпредседател, един писар и един помощник, един касиер и йоще седем члена, между които е и един поп.

Председателят, писарят и техните помощници и касиеринът се избират от

членовете на комитетът; в нужда щат се променят от същите и ще бъдат под надзора им.

Длъжността на председателят

1. Да отваря и затваря заседанията.
2. В нужно време да свиква извънредни събрания.
3. Да варди и удържа ред на разискванията и гласоподаванията в заседанията.
4. Да въвежда в работа решенията па заседанията.
5. Да води надзор над подпредседателят, писарите и касиерът в изпълняването на длъжностите им.
6. В гласоподаванията ще дава само един глас; в случай, когато и на двете страни гласоподаванията са равни, може да даде йоще един.

Длъжността на подпредседателят

1. Ще помага на председателят в извършването на длъжностите му.
2. В[ъв] време на отсъствието председателево ще го заменява в службата му.

Длъжността на касиера

1. Ще приема пари от час[т]ните б[ългарски] революционни] комитети и от други места, насрещу които ще дава разписки под номера, ще ги записва в касиерската книга, ще явява за тях и на комитета, за да се запишат и в главната комитетска книга.
2. Ще издава пари по решението на Комитета навсякъде и за [в]сичко.

За събранията въобще

[В]сичките членове на комитета са в събранията равноправни.

Събранията ще стават редовно в неделята два пъти; в нужда и по- често. Решенията в събранията ще стават по вишегласие, което председателят подир нужните разисквания обявява. Решенията ще носят комитетският печат; без него не са припознати.

Писмо до Щентралния] ком[итет], както и от него до вънкашните час[т]ни комитети ще се приемат и изпровождат само чрез едно лице, което Ц.,ком[итет] ще назначи.

Никой от час[т]ните комитети няма да знай де е Ц. ко[митет] и кои лица го съставляват.

I

Устройство

За да може комитетът по-лесно да нареди работите и пригответи революцията, състави в градищата с околните им села час [т]ни революционни] български] комитети.

За да може по-добре да нагледва работите на час[т]ните комитети и да извършва наказанията на престъпниците на закона, нареди тайна полиция.

А за да можат да бъдат и съобщенията между него и час[т]ните комитети по-сигурни, нареди революционерна тайна поща.

II

Пари

С пари ще се снабдява ЦБРК — сам или чрез час[т]ните комитети, на начин, когото той, със съгласието па час[т]ният к[омитет] за най-добре намери.

III

Хора

С хора било за войводи, пощари, полициени, или пък за действующ[и] па първи позив войници, ще се снабдява ЦБРК или паправо, или чрез другите час[т]ни комитети по наредбата, която той ще им даде.

IV

Оръжие и други бойни потреби

С оръжие ще се снабдява ЦБРК сам, като проводи по-напред хора учени, които разумяват от оръжие да го прегледат.

Час[т]ните български революционерни комитети

[В]сякой град с околните си села съставлява частен б. р. ко[митет], който се управлява тъй също, както и Централният.

[В]сякой частен б. р. ко[митет] се допитва и отправя писмата си до Щентралния] комитет, под когото направо и зависи.

[В]сички писма и решенията от час[т]ният б. р. комитет до Централният ще се о[т]правят пак чрез едно тайно лице, което час[т]ният комитет ще си назначи.

Както членовете на Ц. ком[итет] не са никому известни, тъй също и членовете на час[т]ният ко[митет] са тайни.

Само по едно лице от час[т]ните коми[те]тие извес[т]но на Ц. ко[митет] за в случай ако лицето, назначено от час[т]ният комитет, чрез което стават сношенията на комитетите, падне в неприятелски ръце.

Длъжността на час[т]ните б[ългарски] революционни] КОМИТЕТИ

Частните б. р. комитети са длъжни да съобщават на Ц. комитет:

1. От колко села се състои околността им.
2. В кое село колко хора има и от каква са народност и по колко от [в]сяка народност.
3. Колко има български юнаци, способни да носят оръжие, и колко са готови за първи позив.
4. Колко оръжие имат и какво е.
5. Дали имат в околността си способни хора за войводи и де се намират.
6. Колко може да се с[ъ]бере в нужно време жито, овес, еч[е]мик, сено, слама и други потреби за храна на животните.
7. Колко може да има волове, крави, коне, овце и др.
8. Колко яхъра има и по за колко животни и др. подобни, които ще им се назначават от Ц. комитет.

Тайната полиция

Тайната полиция зависи и е под заповедта само на Ц. комитет.

Никой от час[т]ните комитети няма да знай от кои лица тя [се] състои. Броя[т] на членовете е неизвестен; Ц. комитет го определява според потребите.

Членовете на тайната полиция са разпръснати по [в]сичките градища. [В]сякой от членовете на тайната полиция познава революционерните работници в града, в кого[то] той³[е] определен чрез един знак, който му е съобщен от Ц. комитет.

Длъжността на тайната полиция

1. Да нагледва тайно делата на революционерните работници в града си и да ги съобщава на Ц. комитет.
2. Да опитва и да се уверява в точността и верността на тайната поща.
3. Да шпионира турските шпиони и да придирва стъпка в стъпка делата на турската тайна полиция и да ги съобщава направо на Ц. ком[итет].
4. Да е извършителна власт на Ц. к[омитет], т. е. да наказва престъпниците на закона според заповедта на Ц. ком[итет].

Смъртните наказания ще се извършават тайно, но ако обстоятелствата не позволяват, ще се извършават на явни места и посред пладне.

Споразуменията на полицията с Ц. ком[итет] ще стават само чрез един човек, когото ЦК е назначил и който е в същото време управител на другите членове на полицията в града.

Членовете на полицията тряб[в]а да са хора избрани, юнаци, решителни, верни и постоянни.

Наказанията ще извършват онези членове на тайната полиция, на които падне жребие и които се намират в града, дето ще се извърши наказанието.

Тайната поща

Тайната поща зависи и се управлява направо от Ц. ком[итет].

Броя[т] на членовете на т. поща не е определен; ще се увеличават или умаляват според потребите.

Член от тайната поща няма да познава повече от четирима или петима от своите другари.

Разнасянието на писма, решения или други съобщения ще се съобщават от лице на лице с нужните лозинки — никак направо.

Как ще се приемат нови революционерни работници

[В]сякой, който иска да участва в [ъв] великото дело на народното ни освобождение, тряб[в]а да се яви с време, за да не каже подир, че [е] желал да работи, н[о] нямал случай.

Ако някой поканен от ЦК да [в]земе участие в работите ни, се откаже, тряб[в]а да изложи писмено причините и основанията, на които⁴ се отказва, и условията, под които би приел.

Който иска да [в]земе участие в работите ни, тряб[в]а да има препоръка от някого от познатите до някой революционерний работник.

Когато се препоръча на някого от работниците някой вънкашен човек, тряб[в]а по-напред да го изпита: кой е, отде иде, какво иска, какви му са мислите и др., па да яви за [в]сичките тези на Ц. ко[митет] като прибави йоще и добър опис на физиономията му и въобще на [в]сичките му свойства

характеристични, а пък него да го задържи доде приемне отговор от комитет[та].

Когато се яви на комитета, че някой си [е] проведен от някой дружество или от някого за някакво си споразумение с комитетът, то той тряб[в]а да яви на тайната полиция да го изпита, а пък в същото време да се увери сам или писмено, или ус[т]но от човекът, когото нарочно тряб[в]а да проводи до опез, които са го най-напред препоръчали, или право до оногоз, от когото казва, че е бил проведен.

Когато комитетът се увери, че проведеният или препоръчаният човек е чист, влиза с него в споразумение посредством едного, когото той сам си е отредил.

За приемванието на войводите и за техните длъжности

Войводите се приемат по гореизложеният начин.

Когато някой войвода се яви на ЦК и поиска да бъде приет, тряб[в]а по-напред да положи изпит от нужните военни науки пред комисията военна, която Ц. ко[митет] ще нареди и според знанието ще застъпи и приличното място; без изпит не е приет никой.

Длъжностите на войводите са: да прегледат позициите; да изберат и определят бранителни точки и да направят нужните фортификаторни планове за укреплението им; да назначат операционните и комуникационните линии; да направят план за революцията; да приготвят нужниятвоен[ен] закон; инаи-подир — *да вдигнат народните байраци и да прогласят народната свобода и балканската република.*

За [в]секиго въобще

[В]сякой от членовете на революционерните работници бил кой бил, тряб[в]а да знай сам и да държи в сърцето си това, щото му е поверено.

Не тряб[в]а да казва, нито да загатва за таквиз работи на любовница, на жена и пр. Само на най-искреният си приятел може да позагатва нещо, та кога се увери, че и той желае заедно с него да дели щастие и нещастие на бойното поле, може да го приемне, като извести предварително час[т]ният комитет, под когото зависи.

Ако някой от революционерите падне в някоя нужда, [в]сякой от другарите му (разумява се [в]сичките други революционери) е длъжен на показаният му знак да му помогне.

Ако се появи някой непознат човек, та поиска в името на ЦК да буни народът или други подобни, макар той имал и нужният знак (може би откраднат или със силата на оръжието изпитан), в такъв случай тряб[в]а да се яви на ЦК и да се преследва, па ако може и да се улови от тайната полиция.

Ако се случи, че лозинката падне в неприятелски ръце, тряб[в]а по-скоро да се яви на ЦК да я промени.

Ако някой тайно или на други начин се научи, че неприятелите *кроят нещо тайно*, тряб[в]а изведнъж да яви на ЦК, па ако може и на другите час[т]-ни комитети.

Наказателен закон

§1). Ако някой, бил войвода, бил член на комитета, бил вънкашен, бил кой бил, дръзне да издаде нещо на неприятелят ни, ще се накаже съ[с] смърт.

§2). Ако някой от влиятелните българи или войвода, подкупен от чуждо

правителство или от друго час[т]но лице, поиска да пи пречи в работите под какъв» то начин и да било, такъв ще се счита за неприятел и ще се наказва съ[с] смърт.

§3). Ако някой презре и отхвърли предначертаната държавна система «демократска република» и състави партии за деспотско-тиранска или конституционна система, то и таквизи ще се считат за неприятели на отечеството ни и ще се наказват съ[с] смърт.

§4). Ако някой не припознай Централният революционерен български комитет и поиска да се опита по своя глава да подигне бунт, то за пръв път ще му се каже, но ако и то не помогне, ще се накаже съ[с] смърт.

§5). Ако някой от членовете на тайната полиция се откаже да извърши по заповедта на комитета някое си наказание, ще се накаже съ[с] смърт.

§6). Ако някой в пиянство изкаже нещо от тайната, за пръв път ще му се наповни, повтором — ще се отстрани от работата ни.

§7). Ако някой от служащите, като председателят и др., поиска да злоупотреби служ[еб]ната власт, за пръв път ще се лиши от служба; повтором ще се извади съвсем, като се по-напред [накара] да подпише грешката си и да- я поднесе писмено на комитета; ако и така не изпълни — ще се накаже съ[с] смърт.

§8). Ако някой от членовете ма тайната поща или други някой дръзне да отвори или унищожи някое писмо, ще се накаже съ[с] смърт.

§9). Ако някой от касиерите издаде за нещо пари без знанието на комитета или дръзне да [в]земе и усвои и най-малката част от поверените му пари, ще се накаже съ[с] смърт.⁵

Нужно проглашение

Централният български революционерен комитет в името на [в]сичките онези, които са го избрали, упълномощили, основан на своята тайна полиция и със силата на нейното оръжие проглашава:

- I. Никой от българските войводи или чорбаджии няма право да представява българският народ пред другите народности и да прави с тях сам уговорки без знанието на Ц. ко[митет].
- II. Никой няма право да съставлява други революционерни комитети без знанието на Ц. ко[митет].
- III. Никой няма право да издава революционерни прокламации и да буни народа без знанието на Ц. комитет.

Забележка

Тоя закон ще трае до захващанието на революцията. Щом гръмне първата пушка, важността му пада и ще влезе в действие нов воен[ен] закон, когото ' войводите със съгласието на Ц. комитет нареждат.

НБКМ—БИА, ф. № 85 (ВЛ), II А 8107. Автогр. с мастило. 6 л. 9 п. с. голям формат; реставр. Публ. с пропуски и неточности по друг препис в: ММ. Сп., с. 42—50; в ДТС. ИАВ. Т. I, с. 118—124; и по оригинала с грешки и пропуски в: ДТС. АВ. Т. I, с. 85—94, № 52 ив: ДТС. ВЛ, с. 218—226, № 116; по следна точна публ. в: Ив. У. ВЛ, 1967, с. 180—186.

1. Датирано въз основа на док. № 37. (Подробности за «Наредата» вж у Ив. У. ВЛ, 1967, с. 175—180). Мястото за написването е определено по датата и съдържанието.
2. Това загл. в ориг. е в началото на док. Документът е написан само на лявата половина на листа; бялото поле надясно е било оставено за нанасяне на бележки, поправки и добавки. Тъй като «Наредата» е уникален документ в историята на българското и световното националноосвободително движение, нейният текст е даден и във факс. близо до наборния текст, за да могат да се видят и всички езикови и стилни особености. Вж. бел. №8 към док. №4.
3. Тук текстът е неясен по смисъл.
4. Вм. «поради които».
5. Параграф 8 и 9 са написани допълнително с друг почерк (вероятно на А. Кънчев, който е поставил и знак § пред 1 до 7 в лявата половина на листа).